

9. Костюк В. Л. Тенденції розвитку публічної служби крізь призму прав осіб з інвалідністю. В.Л.Костюк. Формування публічної служби, чутливої до людей з особливими потребами: цифрові технології: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 10 листопада 2017р.) за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білінської, В. М. Сороко, Л. А. Гаєвської. Київ: НАДУ, 2017. 296 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-36>

**FORMS OF PLACEMENT OF ORPHANS AND CHILDREN
DEPRIVED OF PARENTAL CARE (AS AN OBJECT
OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION)**

**ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ,
ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ (ЯК
ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ)**

Kniazieva Yu. A.   Князєва Ю. А.

*Applicant at the Department of
Administrative and Economic Law
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

*здобувач кафедри адміністративного
та господарського права
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Аналізуючи влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в якості об'єкта адміністративно-правового регулювання (через наявність ознак впливу держави на суб'єктів; реалізації повноважень органів публічної адміністрації; сукупності певних адміністративно-правових засобів тощо) слід приділити увагу і формам влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Щодо поняття «форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», власну позицію обґрунтовує Л.М. Токарчук і за твердженням вченої – це «врегульована законом процедура, в межах якої здійснюються заходи задля постійної або тимчасової турботи про дитину-сироту, дитину, позбавлену батьківського піклування, визначеними у відповідності з законом юридичними та/чи фізичними особами на підставі рішення відповідного органу державної влади» [1, с. 153]. Л.М. Зілковська пропонує під формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підкування розуміти «законодавчо встановлений порядок передання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського підкування, в сім'ю або дитячу установу і забезпечення їм умов виховання, духовного та фізичного розвитку, здобуття освіти, налагодження відпочинку, забезпечення умов для прояву їхніх здібностей, захисту їхніх прав та інтересів» [2, с. 132]. Таким чином, можна сформулювати поняття *«форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського підкування»* – це нормативно встановлений порядок здійснення державою своїх функцій, що регулює правовідносини щодо забезпечення провадження діяльності, пов'язаної з постійним або тимчасовим влаштуванням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського підкування у сім'ю, до закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського підкування, під патронат на законних підставах.

У правовій літературі можна зустріти різні погляди щодо класифікації форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського підкування. Так, Н.М. Конончук, аналізуючи підстави набуття сімейно-правового статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського підкування, виділяє декілька груп сімейних форм виховання, а саме: «природна сімейна форма (в сім'ї її батьків чи одного з них); абсолютна сімейна (усиновлення дитини); квазісімейні форми (опіка та підкування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу); тимчасова квазісімейна (патронат над дітьми)» [3, с. 5]. Натомість, Л.М. Токарчук вважає, що «дитина може бути влаштована у свою сім'ю, у сім'ю прийомну (під опіку, підкування, дитячий будинок сімейного типу, прийомну сім'ю) і в інтернатний заклад. На думку вченої влаштування дітей може бути здійснено: за допомогою сімейних форм влаштування; шляхом виконання державою своєї соціальної функції із утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського підкування; за допомогою благодійництва щодо дітей через влаштування дітей згаданих категорій у приватні дитячі заклади» [1, с. 149]. Л.Ф. Кривачук виокремлює дві форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського підкування – сімейні та інституційні. До сімейних відносить: усиновлення, опіку (підкування), прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, патронат над дітьми. До інституційних, – будинок дитини, дитячий будинок, школа-інтернат [4]. В.Ю. Євко пропонує три форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського підкування: «сімейну (влаштування дітей у сім'ю); інтернатну (влаштування дітей в навчально-виховні заклади); квазі-сімейну (влаштування дітей у сім'ю із збереженням державної підтримки), кожна з яких має свої різновиди» [5, с. 17-18]. У свою чергу,

О.О. Свіжа наполягає на визначенні чотирьох видів влаштування дітей, а саме: а) назване батьківство – юридичне заміщення батьківства, при якому відносини між батьками та дітьми прирівнюються до кровноспоріднених (включає два підвиди: усиновлення та фактичне виховання); б) державне піклування – юридичне заміщення батьківства, при якому відносини між батьками (вихователями) та дітьми (вихованцями) прирівнюються до відносин «вихователь-вихованець» (включає підвиди – будинки дитини – для дітей від народження до трьох років; інтернатний заклад для дітей дошкільного віку; інтернатний заклад для дітей шкільного віку; інтернатний заклад змішаного типу для дітей дошкільного та шкільного віку; загальноосвітню школу-інтернат для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків (може бути з дошкільним відділенням); в) змішаний вид – влаштування осіб, яке встановлюється з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки (включає підвиди – опіку та піклування); г) професійне (фостерне) виховання – юридичне заміщення батьківства, при якому дитина-сирота або дитина, позбавлена батьківського піклування передається на виховання та проживання у сім'ю іншої особи до досягнення дитиною повноліття, за плату (включає підвиди – прийомну сім'ю, патронат) [6, с. 865-866].

Найбільш зручну та обґрунтовану точку зору висловлює В.А. Кройтор, який розглядає форми влаштування дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування як цілісну систему, до якої відносить три форми: сімейну, квазі-сімейну та інтернатну. До сімейної форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського, піклування відносить: усиновлення дитини; опіку та піклування над дитиною; фактичне виховання. Інтернатна форма передбачає влаштування дітей-сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування до навчально-виховних закладів переважно державної форми власності. Квазі-сімейна форма включає прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу та патронат над дитиною» [7, с. 123].

Варто зауважити, що у СК України відсутня окрема стаття, яка би чітко визначала поняття та перелік форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. СК України [8], а саме розділом IV «Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» врегульовано форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: усиновлення (глава 18), опіка та піклування (глава 19), патронат (глава 20), прийомна сім'я (глава 20-1), дитячий будинок сімейного типу (глава 20-2). При цьому, у ст. 1 Закону

України від 13.01.2005 р. «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» до переліку форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віднесено: усиновлення, встановлення опіки та піклування, передача до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [9]. З огляду на це, законодавством передбачено дві основні форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: сімейні та несімейні. При цьому самих понять «влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» та «форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» не визначено.

Закон України від 13.01.2005 р. «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» трактує форми *сімейного влаштування* у такому значенні:

1) *усиновлення* – прийняття усиновлювачем у свою сім'ю дитини на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду. Усиновлення дитини провадиться в її інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя;

2) *встановлення опіки та піклування* – влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України, які перебувають, переважно, у сімейних, родинних відносинах з цими дітьми-сиротами або дітьми, позбавленими батьківського піклування, з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку і захисту їх прав та інтересів;

3) *передача до прийомної сім'ї* – добровільне прийняття за плату сім'єю або окремою особою, яка не перебуває у шлюбі, із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від одного до чотирьох дітей на виховання та для спільного проживання;

4) *передача до дитячого будинку сімейного типу* – прийняття в окрему сім'ю, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, на виховання та для спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей, включаючи рідних, у такій сім'ї не може перевищувати десяти осіб [9].

Водночас, зазначений законодавчий перелік включає не всі способи влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Аналіз положень сімейного законодавства дозволяє виокремити ще одну *специфічну форму* влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – патронат. Так, ст. 252 СК України кореспондує: *патронат над дитиною* – це тимчасовий догляд,

виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. Сім'я патронатного вихователя – це сім'я, в якій за згоди всіх її членів повнолітня особа, яка пройшла спеціальний курс підготовки, виконує обов'язки патронатного вихователя на професійній основі [8]. Є.В. Падун доводить, що «патронат є спеціальною формою влаштування дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання в сім'ю патронатного вихователя (його праця є оплачуваною) за умови розмежування прав і обов'язків по захисту прав та законних інтересів дитини між уповноваженою службою по патронатному вихованню та патронатним вихователем. Патронат є виключно тимчасовим заходом для невідкладного забезпечення сімейного догляду за дитиною на період, коли її сімейно-правовий статус є невизначеним» [10, с. 15]. Відтак, *патронат над дитиною слід вважати квазісімейною формою влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.*

Отже, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день в національному законодавстві закріплено три основні форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: 1) сімейна форма (влаштування у сім'ю); 2) позасімейна форма (влаштування до закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування); 3) квазісімейна форма (патронат над дитиною). За ступенем пріоритетності можна розташувати у наступному порядку: усиновлення, опіка (піклування), прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, патронат, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Література

1. Токарчук Л.М. Влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як реалізація принципу державної охорони сім'ї: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03 / Одеса, 2021. 512 с.
2. Зілковська Л.М. Правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Часопис Хмельницького університету управління та права «Університетські наукові записки»*. 2007. № 4 (24). С. 127-129.
3. Конончук Н.М. Сімейно-правовий статус дитини за законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2014. 20 с.
4. Кривачук Л.Ф. Сімейні форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Теорія та практика державного*

управління. 2011. Вип. 3. С. 197-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2011_3_33.

5. Євко В.Ю. Дитячий будинок сімейного типу в системі форм улаштування дітей, позбавлених батьківського піклування: монографія. Харків: Ксилон, 2010. 156 с.

6. Свіжа О.О. Дитячий будинок сімейного типу в системі видів улаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. *Форум права*. 2011. № 1. С. 864-872.

7. Кройтор В.А. Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 122-127.

8. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

9. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. *Відомості Верховної Ради України* № 2342-IV. 2005. № 6. Ст. 147.

10. Падун Є. В. Інститут прийомного виховання у сімейному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. 19 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-37>

INFORMATION VIOLATIONS OF THE COMPETITION LEGISLATION OF UKRAINE

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОРУШЕННЯ КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Dudyk I. M.   **Дудик І. М.**

*Ph.D. in Law, Associate Professor at the
Department of Social and Humanitarian
Disciplines
Kyiv Medical University
Kyiv, Ukraine*

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін
ПВНЗ «Київський медичний
університет»
м. Київ, Україна*

Однією з найпоширенішою підставою, за яку регулярно (208 одиниць за 2021 рік [1, с. 151]) Антимонопольний комітет України (далі –